

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 3
Кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3
протокол № 11 від «07» червня 2023 р.
Завідувач кафедри

 Ігор КОВАЛЬОВ

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО (ОК.17)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кафедра	Тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 http://univd.edu.ua/uk/dir/88/kafedra-taktychnoi-ta-spetsialnoi-fizychnoi-pidgotovky
Контактний телефон	+38 057 7398349 (роб.)
E-mail	Kafsfp11@gmail.com
ЛЕКТОР (ЛЕКТОРИ)	
	Іншеков Михайло Васильович старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 E-mail: inshekov@ukr.net Лекційний потік: факультет № 1, Ф1-106, факультет № 4, Ф4-104

	<p>Ларіонова Інна Тимофіївна старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 E-mail: inna.larionova@gmail.com</p> <p>Лекційний потік: факультет № 2, Ф2-104-106, факультет № 3, Ф3-101-103, факультет № 5, Ф5-301-302</p>
Назва освітньо-професійної програми	Правоохоронна діяльність (поліцейські) Law Enforcement (Police Officer)
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) (НРК України – 6 рівень та перший цикл вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, EQF LLL - 6 рівень)
Галузь знань	26 Цивільна безпека
Спеціальність	262 Правоохоронна діяльність
Статус дисципліни	Обов'язкова компонента освітньо-професійної програми, вивчається у 1 семестрі I курсу для денної форми навчання, у 5 семестрі III курсу для заочної форми навчання
Мета вивчення дисципліни	Навчити майбутніх правоохоронців заходам особистої безпеки, способам контролю під час виконання службових обов'язків у надзвичайних ситуаціях природного і антропогенного характеру та у життєвих ситуаціях, навчити майбутніх правоохоронців заходам особистої безпеки під час виконання ними службових обов'язків. Формування теоретичних знань у галузі безпеки життєдіяльності та охорони праці, а також набуття практичних навичок щодо дотримання заходів особистої безпеки під час виконання службових обов'язків.
Завдання вивчення дисципліни	Практичне забезпечення безпеки життя і здоров'я підлеглого, особового складу, як під час виконання службових обов'язків, так і в процесі несення служби. При цьому основними їхніми задачами є: оцінка припустимого ризику; вибір і підтримка безпечних дій, прийомів і умов праці.

Обсяг дисципліни в кредитах ECTS/годинах	Кількість кредитів ECTS - 3 кредити ECTS (загальний обсяг - 90 год.) 3 них:
	- аудиторна робота: 40 год. (денна форма навчання), 16 год. (заочна форма навчання);
	самостійна робота: 50 год. (денна форма навчання), 74 год. (заочна форма навчання);
Форми та види проведення навчальних занять	Форма навчання – денна/заочна. Види навчальних занять: - лекції: 20 год. (денна форма навчання), 8 год. (заочна форма навчання); - практичні заняття: 20 год. (денна форма навчання), 8 год. (заочна форма навчання).
Самостійна робота	Робота з навчальною літературою, нормативно-правовою базою; опрацювання рекомендованої літератури, підготовка рефератів, тез доповідей до конференцій
Індивідуальні завдання	Наукові доповіді, реферати
Необхідне обладнання	Мультимедійне обладнання (ноутбук та проектор), комп'ютерне забезпечення з виходом у мережу Інтернет.
Мова викладання	Українська
Контроль	Методи контролю: опитування на практичних заняттях; участь в дискусіях, поліцейських квестах, обговоренні доповідей, рефератів; підготовка рефератів та доповідей; тестування, виконання самостійних робіт. Форми контролю: поточний і підсумковий (залік). Критерії оцінки поточного і підсумкового контролю визначені у методичних матеріалах навчальної дисципліни.
Інтегральна компетентність, загальні компетентності (ЗК)	Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 2. Здатність та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 7. Здатність до адаптації та дії у новій ситуації. ЗК 8. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК 9. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	<p>СК 4. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.</p> <p>СК 8. Здатність ефективно забезпечувати публічну безпеку та порядку.</p> <p>СК 9. Здатність ефективно застосовувати сучасні техніку і технології захисту людини, матеріальних цінностей і суспільних відносин від проявів криміногенної обстановки та обґрунтовувати вибір засобів та систем захисту людини і суспільних відносин.</p> <p>СК 14. Здатність до використання технічних приладів та спеціальних засобів, інформаційно-пошукових систем та баз даних.</p> <p>СК 15. Здатність до застосування спеціальної техніки, спеціальних, оперативних та оперативно-технічних засобів, здійснення оперативно-розшукової діяльності.</p> <p>СК 16. Здатність у передбачених законом випадках застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю, тактичні прийоми під час службової діяльності в разі отримання інформації чи безпосереднього виявлення ознак правопорушення перебуваючи на місці події та в інших службових ситуаціях, а також здатність надавати домедичну допомогу.</p> <p>СК 20. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень, заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб та публічній безпеці.</p>
--	--

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Тема № 1: Надзвичайні ситуації техногенного характеру. Техногенні небезпеки, їх класифікація та причини виникнення. Сигнали оповіщення населення.

Небезпеки та надзвичайні ситуації техногенного характеру. Техногенні небезпеки, їх класифікація та причини виникнення.

Небезпеки та надзвичайні ситуації, пов'язані з руйнуванням гідротехнічних споруд. Небезпеки та надзвичайні ситуації, пов'язані з руйнуванням будівель різного призначення. Небезпеки та надзвичайні ситуації, пов'язані з аваріями на об'єктах систем життєзабезпечення.

Сигнали оповіщення населення.

Тема № 2: Засоби індивідуального захисту

Засоби захисту органів дихання.

Засоби захисту шкіри.

Основні правила використання засобів індивідуального захисту органів дихання.

Виготовлення ватно-марлевих пов'язок та підвищення захисних властивостей одягу.

<p>Тема № 3: Хімічна безпека. Радіаційна безпека. Засоби колективного захисту</p> <p>Поняття і класифікація небезпечних хімічних речовин, їх характеристика за класами небезпеки.</p> <p>Основні фізико-хімічні властивості найбільш розповсюджених в Україні небезпечних хімічних речовин</p> <p>Джерела радіації та одиниці її вимірювання.</p> <p>Вплив іонізуючих випромінювань на організм людини.</p> <p>Засоби колективного захисту.</p> <p>Евакуаційні заходи.</p>
<p>Тема № 4: Соціальні небезпеки, їх види та особливості.</p> <p>Поняття та види соціальних небезпек.</p> <p>Соціально-політичні протиріччя, масові заворушення, протестні акції та конфлікти з використанням зброї.</p> <p>Соціальні хвороби та фобії, маргінальні групи населення та основні засади дій поліцейського у рамках комунікації з такими групами.</p> <p>Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини.</p> <p>Заходи безпеки при поводженні з вибуховими речовинами та пристроями.</p>
<p>Тема № 5: Прилади радіаційної розвідки та дозиметричного контролю</p> <p>Методи виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань.</p> <p>Улаштування та принцип дії приладів радіаційної розвідки та дозиметричного контролю. Методи виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань.</p>
<p>Тема № 6: Прилади хімічної розвідки</p> <p>Виявлення сильнодіючих отруйних речовин в оточуючому середовищі.</p> <p>Улаштування та принцип дії приладів хімічної розвідки та контролю.</p> <p>Методи виявлення СДОР в оточуючому середовищі.</p> <p>Улаштування та принцип дії дозиметричних приладів.</p>
<p>Тема № 7: Безпека людини в життєвому середовищі. Законодавство у сфері охорони праці. Безпечні умови праці. Класифікація небезпек та надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації природного характеру</p> <p>Основні положення Закону України «Про охорону праці».</p> <p>Безпечні умови праці, небезпечні та шкідливі виробничі фактори.</p> <p>Основні законодавчі акти по охороні праці.</p> <p>Організаційні основи охорони праці.</p>
<p>Тема № 8: Пожежна безпека. Первинні засоби пожежогасіння</p> <p>Горіння як фізико-хімічний процес</p> <p>Розвиток пожежі як неконтрольованого горіння. Етапи розвитку пожежі</p> <p>Небезпечні для людини фактори пожежі. Комбіновані пожежі.</p> <p>Вогнегасні речовини та первинні засоби пожежогасіння.</p> <p>Заходи безпеки на місці пожежі, у тому числі на місці ДТП з витоком у навколишнє середовище вибухо-пожежонебезпечних речовин.</p>
<p>Тема № 9: Електробезпека. Вражаючі фактори електричного струму. Правила безпечної експлуатації електротехнічного обладнання</p> <p>Вплив електричного струму на організм людини. Електричні травми, їх види. Способи профілактики вибухів на об'єктах МВС.</p> <p>Заходи та засоби захисту від дії електричного струму.</p>

<p>Заходи профілактики від електричних травм. Безпечні методи звільнення потерпілого від дії електричного струму. Захист будівель і споруд від блискавки. Правила поведінки під час грози. Дії поліцейських при пошкодженні ліній електропередачі, поняття крокової напруги.</p>	
<p>Тема № 10: Фактори, що впливають на працездатність працівників поліції. Заходи безпеки поліцейських при виконанні службових обов'язків під час надзвичайних ситуацій Особливості охорони праці в органах та підрозділах НПУ. Основні показники безпечних умов праці в органах та підрозділах НПУ. Заходи особистої безпеки поліцейського при патрулюванні місцевості, перевірки документів у громадян, при затриманні правопорушників та доставленні їх до органу (підрозділу) поліції. Заходи особистої безпеки поліцейського при зупинці ТЗ та його огляді. Заходи особистої безпеки поліцейських при проведенні слідчих дій. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків у НПУ.</p>	
<p>Тема № 11: Основи гігієни та санітарії в діяльності поліції Поняття про санітарію та гігієну праці в діяльності поліції. Шкідливі фактори, які виникають на об'єктах МВС та засоби захисту від них.</p>	
<p>Тема № 12: Дії працівників поліції по наданню першої допомоги потерпілим у життєвих та надзвичайних ситуаціях Дії працівників поліції на випадок виникнення пожежі та надання допомоги потерпілим. Заходи особистої безпеки. Дії працівників поліції і надання першої допомоги при ураженні електричним струмом. Застосування з метою особистої безпеки Індивідуальних засобів захисту. Порядок дій працівників поліції у вибухонебезпечних ситуаціях. Надання першої допомоги та заходи безпеки. Порядок надання першої допомоги при нещасних випадках на об'єктах МВС.</p>	
<p>Тема № 13: Профілактика травматизму та профзахворювань в поліції Основні небезпеки, які впливають на стан здоров'я працівника поліції. Режим праці та відпочинку.</p>	
Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН.3 Збирати необхідну інформацію з різних джерел, аналізувати і оцінювати її.
	ПРН.7 Здійснювати координацію діяльності суб'єктів публічної безпеки і порядку, а також комунікацію з фізичними і юридичними особами з метою своєчасного реагування на кримінальні та адміністративні правопорушення та події.
	ПРН.12 Адаптуватися та ефективно діяти за звичних умов правоохоронної діяльності та за умов ускладнення оперативної обстановки.

	ПРН.13 Знати і відповідні вимоги законодавства, оформлювати процесуальні документи, що використовуються під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, здійснювати превентивні і примусові поліцейські заходи а також кваліфікацію кримінальних і адміністративних правопорушень.
	ПРН. 15 Працювати автономно та в команді, виконуючи посадові обов'язки та під час розв'язання складних спеціалізованих задач поліцейської діяльності.
	ПРН. 16 Застосовувати заходи, спрямовані на усунення загрози життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок кримінального чи адміністративного правопорушення.
	ПРН. 18 Використовувати штатне озброєння підрозділу (вогнепальну зброю, спеціальні засоби, фізичну силу); інформаційні системи, інформаційні технології, технології захисту даних, методи обробки, накопичення та оцінювання інформації, інформаційно-аналітичної роботи, бази даних (в тому числі міжвідомчі та міжнародні), оперативні та оперативно-технічні засоби, здійснення оперативно-розшукової діяльності.
	ПРН.19 Вміти застосовувати процедуру надання першої медичної допомоги.
Критерії оцінювання результатів навчання	<p>Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (заліку).</p> <p><i>Підсумкові бали навчальної дисципліни = Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем) + Кількість балів за підсумковим контролем</i></p>

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою Відмінно (“зараховано”)	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно	A	

94-96	("зараховано") Добре ("зараховано")		„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
90-93			
85-89	Добре ("зараховано") Задовільно ("зараховано")	В	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома – трьома незначними помилками.
80-84			
75-79		С	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70-74	Задовільно ("зараховано") Незадовільно („не зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, містять помилки, робота з трьома значними помилками.
65-69			
60-64		Е	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40-59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з
21-40			

			можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1-20		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Дисципліна «Безпека життєдіяльності» розглядає наступні ситуації.
2. Об'єкт вивчення БЖД.
3. Види надзвичайних ситуацій.
4. Чи може бути абсолютною безпекою для людини.
5. Що таке ризик.
6. Споруда яка найкраща захищає від іонізуючого випромінювання.
7. Недоліки фільтруючого протигазу.
8. Марка приладу хімічної розвідки.
9. Яка найбільше небезпечна зона радіоактивного забруднення на місцевості.
10. Яка найбільше небезпечна отруйна речовина за визначенням ГДК.
11. Яку дію мають промислові отрути на людину.
12. Яким чином працівник поліції під час виконання службових обов'язків у радіаційно-забрудненої зоні може захистити себе.
13. Яке СДОР має запах прілого сіна.
14. Підрозділи ДНС МВС України.
15. Способи евакуації з небезпечної території.
16. Що створюється у першу чергу у випадку надзвичайне ситуації на об'єктах МВС у системі ЦО.
17. Управління системою цивільної оборони України.
18. Найпростіші способи захистити людину від дії аміаку.
19. Розрахунок стін сховищ при будівлі.
20. Хімічний захист від іонізуючого випромінювання.
21. Як визначити наявність шкідливих речовин.
22. Органи управління що постійно діють, на загальнодержавному рівні ЕГС ЧС.
23. Одиниці вимірювання еквівалентної дози.
24. Який рівень радіації на місцевість вважається небезпечним та вимагає негайного застосування засобів захисту.
25. Які задачі потрібно вирішувати для забезпечення безпечної життєдіяльності людини.
26. Що впершу чергу створюється у випадку надзвичайної ситуації на об'єктах в системі ЦО.
27. Що потрібно знати для особистої безпеки при хімічному забрудненні, не маючи захисту.
28. Вражаюча токсидозою хлора для людини.

29. Основні властивості іонізуючого випромінювання.
30. Способи евакуації.
31. Які процеси впливу не являються екологічними.
32. Види надзвичайних ситуацій.
33. Команди підрозділів ГО.
34. Небезпечний рівень радіації на місцевості.
35. Що потрібно знати для особистої безпеки ПМ при хімічному забрудненні, не маючи засобів захисту.
36. Структура сил ГО.
37. Величина поглиненої дози радіації яка смертельна для ссавців.
38. Доза іонізуючого випромінювання в наслідок якої виникає хронічна променева хвороба.
39. Сили ДНС МВС України.
40. Види джерел небезпек для людини.
41. Основні критерії оцінки надзвичайної ситуації.
42. Причинами аварій і катастроф.
43. Основні принципи захисту населення є:
44. Основні способи захисту населення від НС.
45. Основних вимоги до будівництва сховищ.
46. Розрахунок нормальна місткість щілини при НС.
47. Правила перебування у захисних спорудах.
48. Основні способи евакуаційних заходів.
49. Допоміжні приміщення сховища.
50. Класифікація сховищ.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. Ст. 141. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс Законів про працю України. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Закон України «Про охорону праці». Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
5. Кодекс цивільного захисту України. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
6. Закон України «Про національну поліцію». Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Навчальна та наукова література:

7. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В. В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В. В. Березуцького. – Харків : НТУ «ХПІ», 2018. – 553 с.
8. Безпека працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій / В.Г. Грибан, А.Є. Фоменко, Д.Г. Казначеев, О.І. Бойко; МВС України, Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро: ДДУВС, 2018

9. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.

10. Чміль М.О., Власенко І.В. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : навчально-методичний посібник /М.О. Чміль ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. -Х.: ХНУВС, 2011. – 70 с.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

11. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF>

12. Положення «Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися із здобувачами освіти під час освітнього процесу» від 16.05.2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0612-19>

13. Перелік робіт з підвищеною небезпекою наказ Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 №15). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0232-05>

14. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>

15. Типове положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-94>

16. Станіславчук О.В. Безпека життєдіяльності: практикум / О.В.Станіславчук, О.Б. Горностай, В.М. Маринич. –Львів:Сполом, 2016. –183 с.

17. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В. В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В. В. Березуцького. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2018. – 553 с.

18. Ковжога , С.О. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / С.О. Ковжога, О.Д. Малько, А.М. Полежаєв. - Х. : Право. - 2012. - 222 с.

19. Правила пожежної безпеки в Україні. Приказ МВС України № 400 від 22.05.1995р.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.

2. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua>.

3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.

4. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.

5. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи <http://www.mns.gov.ua/>.

6. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.

7. Постійне представництво України при ООН <http://www.uamission.org/>.

8. Північноатлантичний альянс НАТО) <http://www.nato.int/>.

9. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства <http://vulcan.wr.usgs.gov/> англійською мовою).

10. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>.

11. <http://www.dnop.kiev.ua> Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду Держгірпромнагляду).

- 12.<http://www.social.org.ua> Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
- 13.<http://www.nau.ua> Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України НАУ».